

ADDENDA.

(Col. 1275-76.)

DE BERENGARII HÆRESIARCHÆ DAMNATIONE MULTIPLICI
BERNALDI TRACTATUS.

(Germania sacra, t. II, p. 427, ex edit. P. F. CHIFFLETII.)

MONITUM.

Dolendum est tractatum hunc, seu præfationem potius, ad alium tractatum de corpore et sanguine Domini, ipsius Bernaldi nomine insignitum, in ultimo monasterii nostri incendio a. 1768 una cum apographo illius periisse. Testem hujus habeo omni exceptione majorem cels. nostrum abbatem ac principem Martinum Gerbertum, qui hujuscemodi monumenta ante fatale incendium amanuensium ope describi curavit. Actum igitur fuisset de hoc opusculo, nisi et ex tanto testimonio et nomen Bernaldi et ex Chiffletii *Scriptoribus de fide catholica* (Divione a. 1656, in-4°) ipse tractatus fuisset conservatus. Inde etiam Chiffletii conjectura de Blasiano tractatus hujus scriptore extra dubium ponitur, quem ipsum hunc nostrum Bernaldum fuisse styli quoque et argumenti conformitas prodit. Habetur quoque hic ipse tractatus in Collectione conciliorum Labbeana t. IX, pag. 1050, desumptus ex citata Chiffletii collectione; cujus præfationem notis illustratam hic præmittere visum est.

PRÆFATIO CHIFFLETII.

Ohiisse constat Berengarium versipellem hæresiarcham affecta jam ætate, anno Christi 1088 (1462), die sexta Januarii; de quo hæc Villelmus Malmesburiensis l. III Hist. Angl.: *Quin et ipso die Epiphaniarum moriens gemituque producto recordatus, quod (1463) miseros quosdam adolescentulos primo ætatis flore secta sua infecerit, Hodie, inquit, in die apparitionis suæ apparebit mihi Dominus meus Jesu Christus propter penitentiam, ut spero, ad gloriam, vel propter alios, ut timeo, ad pœnam.* Nec laudatore caruit, sed tunc quidem illaudato, nempe Hildeberto (1464) [qui ei multorum præconiorum epitaphium cecinit] flagitioso juvene, et in vita etiam clericali ob incontinentiam infamato; quod ei recens electo Cenomanensi episcopo exprobrat Ivo Carnotensis episcopus epistola 277.

Prudentius ei funus duxit auctor hic noster eodem anno 1088, ut ipsemet testatur, ab exordio pontifi-

catus S. Leonis papæ IX quadragesimo: qui metu, ne quos forte occultos haberet etiam in monasteriis sectatores, primo Berengarianam hæresim tot conciliis, quot nulla eatenus hæresis, ab ecclesia catholica damnatam memorat: deinde ex Patribus docet omnes complices sectatores et communicatores damnatæ semel pravitatis pari sorte censi (1465). Monachum quidem se prodit, cum sub finem opusculi simplicioribus fratribus se adnumerat. Benedictinum vero fuisse e S. Blasii cœnobio (1466) in Suevia ex eo fit probabile quod in codice Jurensi hæc de Berengarii multiplice damnatione adnotatio subjicitur catalogo apostolicorum Romanorum, eodem, ut videtur, auctore conscripto, et in Gregorium VII desinenti: sub quo *καπίργως* colligit de cellæ S. Blasii florentem tum religione (1467) ac primis Patribus.

E sex conciliis (1468), in quibus Berengarii hæ-

(1462) Bernoldus in Chronico obitum hujus ad B. ann. 1083 memorat.

(1463) In editis ita legitur: *Quot miseros quondam adolescens prima ætatis calore secta, etc.*

(1464) Hildeberti Cenomanensis primum episcopi, postea archiepiscopi Turonensis opera Parisiis a. 1708 in-fol. edidit P. Anton. Beaugendre Maurianus, una cum previa ejus vitæ historia, ubi illum ab impacto hic gemino crimine egregie defendit, uti et Natalis Alexander Hist. eccles. sec. XI, c. 6, art. 7.

(1465) Idem argumentum passim tractat in præcedentibus quoque opusculis.

(1466) Vid. monitum. Qua vero ratione codex iste ad S. Eugendi seu S. Claudii Jurense cœnobiū tantopere a S. Blasii monasterio dissitum pervenire potuerit si quæras, hæc habeto. Fundaverat circa ann. 1090 Cuno ab Hasenburg Lausannensis episcopus Herilacense seu Erlacense cœnobiū in insula S. Joannis, lacui Bielensi adjacente, in Helveticæ Burgundicæ Raurica plaga, nunc in ditone Bernensi.

PATROL CXLVIII.

Foundationem autem perfecit Burchardus ab Hasenburg, frater Cunonis, et ab anno 1072 episcopus Basileensis, qui e D. Blasii monasterio, cujus tunc advocatiam tenebat, primam illuc monachorum coloniam cum Ekehardo abbate direxit (*Hist. Silvæ Nig.* t. I, pag. 248). Illi igitur, uti et de cæteris ad Murense et Gottwicense cœnobia missis colonis alibi jam diximus, codices in S. Blasio scriptos secum detulere, et maxime recens compositos, quos inter haud dubie erant Bernaldi auctoris opuscula, præseus preprimis, eum in finem scriptum, ut monachi a Berengarii hæresi præservarentur. Quæ facile esse causa potuit, ut ex Erlacensi monasterio ejusdem exemplar ad haud adeo remotum S. Claudii cœnobiū mitteretur.

(1467) Florentem hunc monasterii sui statum haud uno loco memorat Bernoldus in Chronico ad ann. 1083, 1094, etc., licet de primis Patribus nihil ibi referat.

(1468) Illa tantum concilia recenset Bernoldus a

rēsīm exagitatam affirmat, primum fuit Romanus, A cui præfuit Leo papa IX, post pascha anni Christi 1030. Secundum Vercellense anni ejusdem mense Septembri sub eodem pontifice (1469). Tertium Turonense anni 1053, præside Hildebrando, Victoris papæ legato, postmodum Gregorio papa VII. Quartum Romanum episcoporum cxiii, sub Nicolao papa II, mensis Aprilis anni 1059. Quintum Romanum sub Gregorio papa VII. Sextum item Romanum sub eodem, episcoporum cl., mensis Februarii anni 1079, cui auctor hic testatur se interfuisse. Et priorum quidem quatuor synodorum meminerunt Lanfrancus (1470) et Guitmundus in suis libris adversus Berengarium. Sextum habent Conciliorum tomi. At quintam illam sub Gregorio VII, e duabus priorum præter auctorem hunc nemo, quod sciam, litteris prodidit (1471). Sed unam aliquam fuisse oportuit e quinque ante annum 1079 sub eodem Gregorio Romæ celebratis; et illam certe, ut putamus, quæ anni 1078 mense Novembri coit. Etenim scribit hic auctor, Berengario audientiam in duabus synodis generalibus Romæ a Gregorio papa VII fuisse concessam, et in posteriore duntaxat compulsum refert ad abjurandam hæresim suam, et fidem catholicam profitendam.

Hinc nimirum Benno pseudocardinalis (1472) occasionem arripuit calumniandi, et de sanctissimo pontifice ista mentiendi: *Idem præsumptor, inquit, jejuniū indixit cardinalibus, ut Deus ostenderet quis rectius sentiret de corpore Domini, Romanæ Ecclesie, an Berengarius. Per hoc manifeste probatus infidelis, cum in Nicæno concilio scriptum sit quia «dubius in fide infidelis est.»* Quibus consentaneè episcopi schismatici novemdecim anno 1080 ipso die Pentecostes adversus Gregorium Moguntiaë congregati [de qua pseudosynodo abbas Urspergensis ad annum 1080 (1473)] illum pontificatu indignum judi-

summis pontificibus contra Berengarium celebrata. Cætera particularia in Francia præcipue habita enumerat Natalis Alexander Hist. eccl. sæc. xi, dissert. 1, ubi cuncta hæc curatus examinantur.

(1469) Legendus hic est Mabillonius in observationibus suis De multiplici Berengarii damnatione (*Vet. analect.* nov. ed., p. 513), ubi non sine scrupulo utrumque hoc concilium ad annum 1050 collocat, motus præcipue auctoritate Hermanni Contracti, cœvi, qui pariter utrique eundem annum in chronico suo assignat. Sibi ipsi tamen haud satis constat Mabillonius, dum Sæc. V. Bened., p. 895, eandem synodum Romanam, in qua simul Gerardus Tullensis episcopus sanctis ascriptus est, ad annum 1049 collocat ex eo quod ista præcedere debuerit solemnem corporis ejusdem sancti elevationem Tullis ab ipso papa circa finem Octobris factam: quod ipsum quoque sentit P. Bouquet in sua collectione t. XI, p. 474. Ast utrumque ann. 1050 fuisse factum patet ex litteris canonizationis, in quibus synodus ista circa Nonas Maii celebrata dicitur, cum illa anni 1049, die 11 Aprilis, habita fuerit. Vid. Natalis Alexander l. c.

(1470) Lib. De corpore et sanguine Domini, c. 4; et Guitmundus initio libri i. Vid. Nat. Alex.

(1471) Igitur si nemo alius hujus synodi meminit, Bernaldus hic ipse est Bertholdus Constantiensis, qui in suo Chronico ad ann. 1078 hæc eadem habet: *In synodo ista Romana autumnali Berengarius Andegavensis canonicus, ut ab hæresi sua resipisceret, synodally convenitur, eique induciæ usque ad proximam futuram synodum dantur.* Vid. Mabillon. l. c., p. 515, et Natalis Alexander l. c.

(1472) Bennonem hunc pseudocardinalem, si tamen unquam existit, cæteris scriptoribus usque ad sæculum xiii ignotus, inter veritatis Ecclesie suæ testes connumerat Flaccius Illyricus, cujus etiam librum *De vita et gestis Hildebrandi* operi suo p. 220 inseruit, alique postea egregium hunc testem avide

carant, tum aliis falsissimis de causis, tum etiam quod catholicam et apostolicam fidem de corpore et sanguine Domini in quæstionem poneret, ac hæretici Berengarii antiquus esset discipulus.

Sic ergo opinamur, concessam Berengario priorem audientiam a Gregorio in concilio Romano, quod Novembri mense anni Christi 1078 celebratum est: ubi cum versutus senex errori suo multa, præsertim ex Augustino male intellecto deprompta, obtinisset, amplius pronuntiasset pontificem, ac totius rei decisionem in proximam synodum post tres exinde menses, anni scilicet 1079 mense Februario agendam distulisse; interim jejunia imperasse et preces ad impetrandam divinam opem, ne præpropere de re tanta videretur statuisset. Non enim de damnando solum Berengario agebatur, quod jam quatuor ante synodis factum constabat; sed curandum erat pio pastori, ut, quæ post Berengarium deerraverant, oves non paucæ ad catholicæ Ecclesie caulas redirentur. Expendendæ igitur erant Berengarii exceptiones, docendique synodi Patres omnes, quam ille vel Scripturæ divinæ vel S. Augustini aliorumve doctorum veterum abutens verbis ab eorum mente aliena loqueretur. Nihil hic erat quod in prudentissimo ac piissimo pontifice redarguerent schismatici. Sed hi nimirum suis illis portentosis calumniis id consecuti sunt, ut in virum sanctissimum odio efferati ab optimo quoque insanire ac furere crederentur.

De Christo, ut iste ait, ad annum 1088 jam episcopo, qui cum Lanfranco haud multo ante episcopatum Berengarianam hæresim scriptis confutarat, hæretet mihi scrupulus, nisi appareret hunc ipsum esse Guitmundum (1474) episcopum Aversanum. Cum enim apud Petrum Cluniacensem in libro contra Petrobrusianos hæreticos, § *Post baptismum negatum*, non longe ab initio (t. XXII *Biblioth. PP. Lugd.*, p. 1057), tres tantum memorentur, qui con-

adoptarunt: qui vero falsi in plerisque convictus a Baronio, utroque Pagio, Natali Alexandro, ac ipso Fleurio, nonnisi impudentissimus calumniator fuisse manifeste comprobatur.

(1475) Item Baronius ad h. a. num. 18. seq.

(1474) Guitmundum Aversanum episcopum fuisse binominem, aperte colligitur ex Paulo Bernriedensi in Vita Gregorii VII, ubi agens de legatis papæ ad conventum Forheimensem ann. 1077 missis illos ita enumerat: *Hi autem erant legati, Bernhardus S. R. E. cardinalis diaconus, item alter Bernhardus abbas religiosus de Massilia... qui etiam secum duxit egregium doctorem quemdam, nomine Christianum, postmodum Aversanæ urbis episcopum, cujus opus exstat exitum contra Turonensem Berengarium.* D. Rivet auctor Historiæ literariæ Franciæ (t. VIII, p. 556) in ea est opinione, Guitmundum nomen suum primum mutasse Romæ, quæ ex suo S. Leutfredi in Normannia cœnobio confugerat, ut hac ratione lateret Wilhelmum Angliæ regem, qui illum ad dignitates ecclesiasticas promovere meditabatur. Christianum eum pariter appellat Anonymus Mellicensis cap. 90, *De scriptoribus ecclesiasticis*; ubi vero sibi haud constat. Postquam enim cap. cit. retulit Christianum pontificem Apulorum (adeoque Aversanum), qui contra Berengarium invictissime disseruerit, quod utique Guitmundum nostrum denotat, mox tamen cap. 102 alium inducit Guidmundum, qui et Christianus, primo in monasterio Stabulæ monachus fuit, ubi dum abbas constitui atque ad alterum locum regendum mitti debuisset, aufugit, ignotamque provinciam appetens, ne posset agnosci, nomen mutavit in melius, assumens scilicet Christianitatis vocabulum cunctis commune fidelibus. Tandem vero requisitus et repertus, sub Gregorio VII Aversæ factus est episcopus. Ast perperam hic Christianus seu Guitmundus Aversanus confunditur cum altero Christiano cognomine Druthiario, sæculi IX scriptore, qui ex Corbeia Veteri,

tra Berengarium adros scripserunt, videlicet Lanfrancus, Guitmundus et Algerus; Algerum (1475) quidem constat nec fuisse episcopum, nec forte natum anno 1088, quippe monachus factus Cluniaci post obitum Friderici Leodiensis episcopi anno Christi 1121, vi Kalendas Junii veneno enecati, in Petri Venerabilis disciplina diu vixit, ut ipse testatur Petrus abbas epistola 2 libri III, et Chronicon vetus Cluniacense apud Wionem l. II, *Ligni vitæ*, cap. 62. Quare cum ante annum 1088 nullus tum episcopus adversus Berengarium scripsisse reperiatur, Lanfranco et Guitmundo exceptis, et hic auctor a Lanfranco et Christino episcopis id factum dicat, aut binominem fuisse putamus Guitmundum, ut etiam

A Christianus (imo Christianus) nuncupatus sit; aut certe scriptorem hunc memoria lapsam pro Guitmundo Christianum posuisse.

Quod denique hic dicitur de forma profitendæ fidei catholicæ, vel abjurandi erroris ab Ephesina synodo hæreticis præscripta, habetur illa quidem in epistola Cyrilli seu concilii Ephesini ad Nestorium, quæ incipit *Cum Salvator noster*, et inscribitur in codice canonum veteris Ecclesiæ Romanæ *canon sancti Ephesini primi concilii*, exstatque in actis Græco-Latinis p. I, cap. 26; quæ tamen, ut apparet, in codice quo usus est hic auctor caput obtinebat quintum decimum.

DE BERINGERII HÆRESIARCHÆ DAMNATIONE MULTIPLICI.

I. Beringerius (1476) Andegavensis hæresim sui nominis condidit, et veritatem Domini corporis et sanguinis contra evangelicam veritatem abnegare præsumpsit: videlicet asserens panem et vinum in sacrificio Domini non vere nec essentialiter, sed figurate tantum converti in corpus et sanguinem Dominicum; quod catholicæ fidei et evangelicæ veritati apertissime adversatur, uti SS. Patres docuerunt.

II. Quapropter S. Leo papa nonus eandem hæresim suo tempore ad apostolicam sedem per litteras ipsius Beringerii delatam (1477) generali synodi iudicio ventilavit, et ventilatam synodali iudicio damnavit. Ipsum quoque Beringerium communione Ecclesiæ privavit, quam ipse Domini corporis et sanguinis communione suis assertionibus voluit privare. Deinde ipsum ad proximam tunc synodum in proximo Septembri ab eo Vercellis celebrandam

B vocavit audiendum. Ad hanc synodum non ipse Beringerius, sed quidam ejus fautores pervenerunt, qui se legatos ejus asserentes, eumque defendere volentes, in primo aditu defecerunt. Dominus autem apostolicus iterum synodali iudicio sententiam Beringerii, et librum Joannis Scoti (1478) De corpore Domini, sub anathemate damnavit, et fidem quæ omnes catholici de veritate corporis et sanguinis Domini hactenus habuerunt, et adhuc habent, confirmavit. His utrisque synodis dominus Lanfrancus, non multo post Anglorum archiepiscopus, scribens contra Beringerium se interfuisse fatetur: in quarum priore de Beringeriana hæresi se infamatum et expurgatum, sed in utrisque ejusdem hærescos damnationi cum omnibus catholicis se assensisse testatur (1479).

III. Victor quoque papa, et in sede et in auctori-

ubi monachus erat, ad Stabulense monasterium vocatus, juniore ibi diu sacras litteras docuit, quibus etiam Commentarium suum in Matthæum inscripsit (l. XV *Biblioth. PP. Lugdun.*, p. 86). Id cum Mellicensis a Guitmundo factum scribat, lapsus omnino fuit Druthmarum cum Guitmundo confundens. Vid. *Hist. litter. Franciæ T. V. p. 84.*

Quo autem tempore Aversanus episcopus factus sit Guitmundus seu Christianus, controvertunt scriptores; alii namque id jam a 1061 sub Alexandro II, alii sub Gregorio VII, nonnulli sub Urbano II contigisse referunt. Horum primos falli ex supra relato Pauli Bernriedensis testimonio constat, vi cuius ann. 1077 necdum erat episcopus. Pagius in critica ad ann. 1105 id a Gregorio VII factum sustinet ex Ivonis Carnotensis decreto (parte IV, c. 213), ubi cap. *Si consuetudinem Gregorius inscribit Wimundo episcopo Aversano quem et nos eundem cum Christiano seu Christiano esse arbitramur, secundum scilicet hujus nominis illius sedis antistitem* (UGNELL. *Ital. sacr. t. p. 487*). Opera illius exstant t. XVIII *Biblioth. PP. Lugdun.*, ubi *archiepiscopus* vocatur ob pallii honorem ipsi a papa concessum. Recte igitur se habet Chiffletii conjectura.

(1475) Algeri scholastici primum Leodiensis, dein Cluniacensis monachi, elogium illo adhuc vivente scripsit Nicolaus canonicus Leodii, quod in *Analectis s. t. p. 129* edidit Mabillonius. Honorificam pariter ejusdem jam defuncti mentionem facit Petrus venerabilis abbas Cluniacensis L. III, epist. 2 (*Biblioth. Clun. p. 798*); atque in citata contra Petrobrusianos epistola de tribus istis Berengarii antagonistis hoc fert iudicium: *Horum primus Lanfrancus de veritate corporis et sanguinis, quæ sacramentorum*

velamine legitur, bene, plene, perfecte; sequens Guitmundus melius, plenius, perfectius; ultimus Algerus optime, plenissime, perfectissime disseruit, adeo ut nihil etiam scrupulosissimo lectori querendum reliquerit. De duobus his ultimis ita censet Erasmus in præfatione ad eorum opera Antwerpæ a. 1556 a se edita: *Guitmundus acrior est et ardentior, ac plus habet spiritus rhetorici; hic Algerus sedatior est et religiosior; uterque tum dialecticæ tum reliquæ philosophiæ belle peritus, licet citra obstinationem.* Cæterum Algeri libri tres De sacramento corporis et sanguinis Domini, qui soli fere ex reliquis illius operibus ætatem tulere, habentur etiam t. XXI *Biblioth. PP. Lugdun.*

D (1476) Hoc modo in hoc opusculo compellatur Berengarius, errore tamen, ut videtur amanuensis, quanquam alias ambo hæc nomina promiscue usurpari soleant.

(1477) Id ipsum iisdem fere verbis refert idem Bernoldus in Chronico ad ann. 1050 in codice autographo Monacensi: *Dominus papa synodum Romæ post pascha collegit, in qua hæresim Beringerianam, nuper ad apostolicam sedem delatam, damnavit. Item in autumno synodum Vercellis collegit in qua eandem hæresim anathematizavit; quæ quidem in Hermani codice Augiensi haud leguntur.*

(1478) Est hic Joannes Scotus Erigena dictus, sæculo nono Oxoniensis professor, quem antesignanum habuit Berengarius. Vid. Natalis Alexand. *Hist. eccl. sæc. IX, dissert. XIV.*

(1479) Libro De corpore et sanguine Domini, cap. 4 inter ejus opera edit. Paris, a. 1648, p. 234, de Vercellensi concilio agens, itemque Guitmundus l. III.

tate successor S. Leonis papæ, misso legato in Gallias, venerabili inquam Hildebrando tunc archidiacono, sed nostri temporis apostolico (1480), generalem synodum Turonis congregavit: in qua ipse Beringerius accepta optione defendendi se, cum se penitus defendere non posset, sub iurejurando propriam hæresim anathematizavit, et communem sanctæ Ecclesiæ fidem de veritate corporis et sanguinis Domini se deinceps servaturum sub eodem iuramento promisit; licet postea ad eandem hæresim redierit.

IV. Nicolaus autem papa eidem Beringerio Romæ in generali synodo (1481) audientiam concessit, causamque ejus cum centum tredecim episcopis synodali iudicio ventilavit. Sed ille iterum, cum sectam suam defendere non valeret, tandem quasi correptus libros propriæ hæreseos in conspectu domni apostolici et totius synodi manu propria concremavit, et errore abnegato catholicam professionem, quam in Turonensi concilio fecerat, sub iurejurando iterum renovavit, ita pronuntians:

V. Ego Beringerius indignus diaconus ecclesiæ S. Mauritii Andegavensis, cognoscens veram catholicam et apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue illam de qua hactenus infamatus sum, quæ astruere conatur panem et vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, et non verum corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, nec posse sensualiter nisi in solo sacramento manibus sacerdotum tractari vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ Ecclesiæ et apostolicæ sedî: et ore et corde profiteor, de sacramentis Dominicæ mensæ eam fidem (me) tenere quam dominus et venerabilis papa Nicolaus, et hæc sancta synodus auctoritate evangelica et apostolica tenendam tradidit, mihi que firmavit: scilicet panem et vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed et verum corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, et sensualiter non solum in sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, et fidelium dentibus atteri, jurans per sanctam *ἁγίαν* Trinitatem, et per hæc sacrosancta Christi Evangelia. Eos vero qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus et sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod

A si ego ipse aliquando contra hæc sentire ac prædicare præsumpsero, canonum severitati subjaceam. Lecto et perlecto sponte subscripsi (1482). Formam autem hujus iuramenti et anathematis ita sancta Ephesina synodus quibuslibet abdicandis hæresibus capitulo 15 præscripsit, et de hæresi infamatos non nisi per hujusmodi abdicacionem hæresis expurgari debere decrevit: unde et a Beringerio talem receperunt satisfactionem.

VI. Hanc juratoriam professionem Beringerii dominus papa Nicolaus statim per diversa transmisit regna, ut omnes Deo gratias agerent pro ejus conversione, quoniam pridem multum scandalizati sunt de ejus aversione. Sed Beringerius more suo ad proprium vomitum redire non timuit, et ultra omnes hæreticos, Romanos pontifices et sanctam Romanam Ecclesiam verbis et scriptis blasphemare præsumpsit. Nempe S. Leonem papam non pontificem, sed pompificem et pulpificem appellavit; sanctam Romanam Ecclesiam vanitatis concilium et Ecclesiam malignantium; Romanam sedem non apostolicam, sed sedem Satanæ dictis et scriptis non timuit appellare (1483). Sed hæresim suam post tot synodicas damnationes et abjurationes clanculo per discipulos suos usquequaque non cessavit disseminare, et quoslibet incautos veneno suæ hæreseos inficere.

VII. Unde venerabilis papa Alexander, successor Nicolai papæ, litteris eum satis amice præmonuit ut a secta sua cessaret, nec amplius sanctam Ecclesiam scandalizaret. Ille autem ab incepto desistere noluit, hocque ipsum eidem apostolico litteris suis remandare non timuit (1484).

VIII. Quapropter reverentissimus papa Gregorius, successor Alexandri, iterum eidem Beringerio audientiam in duabus synodis generalibus Romæ (1485) concessit. Sed cum ipse sectam suam catholicæ fidei contrariam denegare non posset, iterum sub iuramento eandem abdicare, et fidem catholicam profiteri delegit, sicut in superioribus conciliis fecit.

IX. Tot igitur conciliis Beringerianam hæresim damnatam percepimus tum ex fidelium relatione virorum, qui eisdem conciliis interfuerunt, tum ex scriptis religiosorum virorum, qui de his fidelissime scripserunt. Nam eadem concilia nostris tem-

(1480) Sed anno 1088 quo hæc scripta sunt, jam defuncto. De Turonensi hoc concilio vid. Labb. t. IX, pag. 108, ex Guitmundo et Lanfranco, alique scriptores passim; nec non Bernoldus in chronico ad ann. 1035.

(1481) Scil. an 1059, quamvis Bernoldus in Chronico id anno 1060 primum iisdem fere verbis referat.

(1482) Juramentum istud etiam refertur in actis hujus concilii apud Labbeum t. IX Concil., p. 1112, et apud Lanfrancum, quod Berengario firmandum obtulit Humbertus cardinalis jussu papæ a se conscriptum. Hoc in hæresis abjuratione faciendum præcipitur in S. Cyrilli Alexandrini epistola ad Nestorium, in actis concilii Ephesini Labb. concil. t. III, p. 397, n. 2.

(1483) Omnia hæc ex Lanfranco abunde con-

stant; pauca enim Berengarii scripta ad nos pervenerunt. Legendi hæc de re Natalis Alexander Hist. eccles. sæc. XI, dissert. 1, Bulæus in hist. universit. Paris. t. I, a pag. 405, ac Rivetus Maurianus. Hist. litter. Franc. t. VIII.

(1484) Excerpto Bernaldo nullus hujus rei mentionem fecit, nec quidquam sub hoc pontifice contra hunc hæreticum actum legitur, nisi quod Maurilius Rothomagensis archiepiscopus concilium adversus ejus errores ann. 1065 celebravit, ut scribit Mabilonius Analect. p. 514; quod tamen alii jam ann. 1055 factum volunt.

(1485) Scil. x Kal. Dec. ann. 1078, ubi, teste Bernoldo in Chronico, Berengario induciæ usque ad proximam futuram synodum datæ sunt, quæ mense Februario sequentis anni 1079 celebrata est.

poribus infra quadraginta annos celebrata reperuntur, quod anni ab exordio pontificatus S. Leonis (IX) papæ usque in præsentem annum (1486) computantur, qui est ab Incarnatione Domini 1088. Unde et adhuc multi vivunt qui eisdem conciliis interfuerunt, qui et nobis de eisdem conciliis fidelissime testificati sunt. Ultimæ quoque generali synodo sub Gregorio papa septimo anno Dominicæ incarnationis 1089, nos ipsi interfuimus (1487), et vidimus, quando Beringerius in media synodo constitit, et hæresim de corpore Domini, sicut supra diximus, coram omnibus propriæ manus sacramento abdicavit: videlicet sub præsentia Gregorii papæ, Heinrici patriarchæ Aquileienseis, et reverentissimorum episcoporum Petri Albanensis, B. Anselmi Lucensis, Landulfi de Pisa, Reginherii de Florentia, Hugonis Diensis, Altmanni Pataviensis, et reliquorum centum quinquaginta episcoporum et abbatum, et innumerabilium clericorum.

X. Horum igitur conciliorum tam generalium et apostolica auctoritate tam principaliter firmatorum sanctiones contra Beringerianam hæresim nobis sufficere debent, cum SS. Patres etiam unius generalis concilii auctoritatem contra quamlibet hæresim sufficere censerent, quod tamen concilium Romanus pontifex non per se, sed per suos legatos firmasset. Sic enim Nicæum concilium contra Arianos, Constantinopolitanum contra Macedonianos, Ephesinum contra Nestorianos, Chalcedonense contra Eutychianistas sufficere statuerunt: quorum nullum Romani pontifices per se sed per suos legatos canonizaverunt. Multo magis ergo nobis plures synodi generales contra unam solam hæresim sufficere debent, quibus ipsi Romani pontifices interfuerunt, et ipsas præsentialiter apostolica auctoritate firmaverunt: præsertim cum ipsi in tot synodis ab invicem non discrepaverint, sed omnes unanimiter Beringerianam hæresim in diversis conciliis sub anathemate damnaverint. Indubitanter sane cuilibet Catholico, qui non omne quod credit rationibus comprehendere quærit, ut fides habeat meritum, cui humanæ ratio non dat experimentum, illa inquam catholica tot generalia apostolicæ auctoritatis concilia contra hanc hæresim sufficient,

(1486) Quo scilicet hæc scripta sunt.

(1487) Patet hinc ratio cur Bernaldus in Chronico auctore de ista synodo anni 1079 talia retulerit, quæ nusquam alibi leguntur, ac manifeste ocularem eique præsentem testem produnt. Crediderim Bernaldum ceu canonum peritissimum Romam pervenisse in comitatu sive Altmanni Pataviensis episcopi et legati apostolici, sive abbatis Augiensis, quem pariter ad illam synodum perrexisse scribit in chronico auctore ad e. a. Atque hac occasione Gregorio papæ innotuisse videtur Bernaldus, cujus dein jussu ann. 1084 ab Ottone legato presbyter et penitentiaris apostolicus fuit ordinatus, ut ipse de se in Chronico fatetur.

(1488) Præcessit igitur aliud Bernaldi opusculum De veritate corporis Domini ex SS. Patrum testimoniis pro more suo concinnatum, cujus hic tra-

A quia juxta assertionem S. Augustini omnis Catholicus securus eam detestatur, cui Ecclesiam universalem in apostolicis sedibus roboratam non communicare cognoscit. Item Augustinus (l. vii *De baptism.*, cap. 53): *Id autem, inquit, fiducia securæ vocis asserere securum est, quod in gubernatione Domini Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi universalis Ecclesiæ consensione roboratum est.* Hoc utique quilibet Catholicus simpliciter sapiens et sapienter simplex dum fideliter attendit, cavillationes hæreticorum, quorum sermo ut cancer serpit, etiam audire contemnit; dum tantum securus sit quid credere debeat juxta SS. Patrum attestationem et universalem Ecclesiæ consensionem.

XI. Et nos quoque hujusmodi simplicibus in hac schedula satisfacere proposuimus, videlicet testimonia SS. Patrum de veritate corporis Domini simpliciter proponentes, et synodales Beringerianæ hæreseos damnationes fideliter subnectentes (1488). Nec necessarium nobis videbatur, ut singulares Beringerii nœnias enumerarem, et enumeratas singulariter annullarem: præsertim cum eruditissimi doctores, Lanfrancus, inquam, et Christianus, ambo religione et eruditione Christianissimi non multo post episcopi (1489), de his enucleatissime scripserint, et singulas authenticis rationibus invictissime proscripserint. Illorum quippe libri etiam curiosissimis perquisitoribus sufficere possunt, ut singulas tergiversationes Beringerii deprehendant, et quibus rationibus annullatæ sint, consequenter agnoscant. Non ergo necessarium fuit ut nos illas jam aliquantulum sopitas et in æternum sopiendas enumerando suscitarem, et post synodicas damnationes iterum cum eis catholicorum aures offenderemus.

XII. Hæc autem in fide schedulæ simplicioribus fratribus, nostri inquam similibus (1490) fraterna præmonitione suggerimus, ut diligentissime prævideant ne uspiam hæreticæ persuasioni contra catholicam et apostolicam fidem assentiant; nam juxta Apostolum facientes et consentientes par pœna complectitur, et juxta B. Gelasium omnes complices, sectatores et communicatores damnatæ semel pravitate pari sorte censentur; et juxta S. Ambrosium

D ctatulus de Beringarii damnatione nonnisi appendix erat aut præfatio. Jacturam illius in prævio monito teploravimus, quod deprehendisse mihi visus sum in eodem codice Weingartensi, in quo aliæ pariter Bernaldi incubrationes superius editæ continentur, ubi duo ejusdem argumenti tractatus reperi, quorum primus sine titulo incipit: *De corpore Domini sic opportune videtur agendum*, etc.; in quo eadem quoque Berengarii abjuratio exstat: alter vero, seu *Quæstiones de corpore Domini*, prioris nonnisi continuatio est. Cum vero neuter nomen auctoris præferat, ac insuper a stylo Bernakli abhorreat, hic inserendos haud duximus, etsi luce publica dignos.

(1489) De his plura notata supra not. 1474.

(1490) Similem phrasim Bernaldi videre passim est in cæteris ejus opusculis.

et alios SS. Patres quomlibet hæreticum esse constat, quicumque in fidei doctrina sancta Romana Ecclesia discordat. Est autem in superiori juramento quod apostolica et synodalis auctoritas firmavit, et Beringerio ad satisfaciendum proposuit, satis breviter et distincte comprehensum vel in quo ipse erraverit, vel quid sancta Romana et universalis

A Ecclesia credendum statuerit. Hoc ergo diligenter notare, et notatum diligenter observare debemus, ut et nos damnemus quod ipsa damnavit, et recipiamus quod ipsa recipit; ne nos ipsi jure damnemur si vel hæresi assentire, vel a sancta Romana Ecclesia quoquo modo dissentire detegimur.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. GREGORIUS VII PONTIFEX ROMANUS.

PROLOGOMENA.	
Elogium ex Martyrologio Romano.	9
Legenda ex Breviario Romano.	9
ACTA EX BOLLAND.	11
Commentarius prævius.	11
§ I. — Laudatores et defensores defuncti, Vita a Paulo Bernriedensi scripta, Acta pontificalia triplicia.	11
§ II. — De translatione corporis, et cultu B. Gregorii VII.	16
§ III. — De monachatu S. Gregorii VII et tempore Præfatus Cluniacensis ab eo gesti.	23
§ IV. — Quomodo ordini Vallumbrosano nuper ascriptus sanctus hic est.	29
§ V. — Stemma Sancti Genealogicum ejusque ordinatio episcopalis.	34
VITA S. Gregorii auctore Paulo Bernriedensi.	39
CAP. I. — Nomina Hildebrandi, et huic conformia ignis miracula circa ipsum ostensa. Acta usque ad annum 1032.	39
CAP. II. — Miracula et gesta ante papatum.	44
CAP. III. — Electio ad papatum et hanc secuta visio colymbæ: morbi divinitus Gregorio immisi et ablati, ægri sanati.	49
CAP. IV. — Gregorii decretales epistolæ contra Simoniacos et fornicarios.	54
CAP. V. — Conjuratio in vitam S. Gregorii. Comprehensio et liberatio.	56
CAP. VI. — Henrici IV identidem ad vomitum redeuntis perversitas contra jura ecclesiarum.	63
CAP. VII. — Synodus Romæ a Gregorio celebrata contra Henricianum conventiculum Moguntizæ actum.	68
CAP. VIII. — Rex Henricus excommunicatur. Litteræ S. Gregorii ea de re ukionis mox secutæ exempla.	71
CAP. IX. — Henrici simulata penitentia. Principum conventus Ulmæ. Gregorii ad eos legatio.	77
CAP. X. — Conventus Forchemiensis, Rudolphi regis Electio, seditio a Simoniacis et concubinaris excitata.	83
CAP. XI. — Gregorius legatos ad schisma imperii ex compromisso tollendum in Germaniam dirigit.	87
CAP. XII. — Promulgata depositione Henrici et electione Rudolphi præ moritur Gregorius.	90
CAP. XIII. — Exempla eorum qui Gregorii decretis obediētes vel inobediētes fuere divinitus probata, vel improbata.	95
ACTA PONTIFICALIA. — I. Ex Chronico Bertholdi Constantiensis.	103
CAP. I. — Acta S. Gregorii usque ad annum 1032.	103
CAP. II. — Res gestæ ultimis duobus annis. Obitus, sepultura.	109
II — Ex libro ms. consuali Centii camerarii.	
CAP. I. — Electio Gregorii; Centii Romani et Guiberti Ravenanatis machinationes puniæ; Henrici ad depositionem pontificis progressa insolentia castigata.	115
CAP. II. — Henrici pernicacia, Rudolphi electio, irriti conatus Gregorii pro pace.	121
CAP. III. — Guiberti antipapæ promotio: Henrici fuga ab urbe: Mors Gregorii.	124
III. — Ex ms. nostro De vitis pontificum.	
CAP. I. — Acta primo hujus pontificatus quinqueanno.	129
CAP. II. — Plures synodi reliquo Gregorii pontificatu ab eo habitæ.	133
Præmium Mabillonii ad vitam S. Gregorii VII.	139
De gestis Gregorii VII contra investituras et Simoniam et pro castigata clericorum.	147

Vita, electio, Res Gestæ S. Gregorii VII. Auctore Onuphrio Panvino.	149
Constitutiones circa novam Romani pontificis electionem.	151
Notitia ex conciliis Mansi.	187
Apologia pro Gregorio VII contra sectarios.	189
Ad librum Pauli Bernriedensis de rebus gestis Gregorii VII Præmium Jacobi Gretseri.	219
Prolegomena in vitam Gregorii VII.	225
Excerptum ex Gretseri dissertatione de concilio Wormatiensi contra Gregorium VII.	239
Excerpta.	234
I. — De juramento quod Henricus IV Gregorio VII præstitit.	234
II. — De epistola principum imperii a Innocentium III de electione Otthonis IV in imperatorem.	253
Dissertatio de officio S. Gregorii VII.	234
Notitia diplomatica.	279
S. GREGORII VII OPERUM PARS PRIMA. — REGISTERUM.	
LIBER PRIMUS.	285
Epist. I. — Ad Desiderium abbatem.	285
Epist. II. — Ad Gisulfum principem Salernitanum.	288
Epist. III. — Ad Guibertum Ravenanatem archiepiscopum.	286
Epist. IV. — Ad Beatricem ducissam, Ugonem, etc.	287
Epist. V. — Ad Raiuerium Florentinum episcopum.	287
Epist. VI. — Ad Giralduum Ostiensem episcopum, et Raimbaldum subdiaconum.	288
Epist. VII. — Ad principes Hispaniæ.	289
Epist. VIII. — Ad Ubertum clericum et Albertum diaconum.	290
Epist. IX. — Ad Gottifredum ducem.	291
Epist. X. — Ad Guidonem Inolensem.	293
Epist. XI. — Ad Beatricem et Mathildem ejus filiam.	295
Epist. XII. — Ad Gulielmum Papiensem episcopum.	294
Epist. XIII. — Ad Manassem Remensem archiepiscopum.	293
Epist. XIV. — Ad Hugonem abbatem Cluniacensem.	296
Epist. XV. — Ad omnes Christi fideles in Lombardia.	296
Epist. XVI. — Ad Giralduum Ostiensem episcopum.	298
Epist. XVII. — Ad Wratislavi Bohemiæ ducem.	299
Epist. XVIII. — Ad Michaelem imperatorem.	300
Epist. XIX. — Ad Rodulfum Sueviæ ducem.	301
Epist. XX. — Ad Rainaldum episcopum Cumanum.	303
Epist. XXI. — Ad Anselmum Lucensem episcopum.	304
Epist. XXII. — Ad Carthagenenses.	305
Epist. XXIII. — Ad Cyriacum Carthagenensem episcopum.	307
Epist. XXIV. — Ad Brunonem episcopum Veronensem.	308
Epist. XXV. — Ad Herlembaldum Mediolanensem.	309
Epist. XXVI. — Ad eundem.	309
Epist. XXVII. — Ad Albertum Aquensem episcopum.	310
Epist. XXVIII. — Ad Gulielmum Papiensem episcopum.	311
Epist. XXIX. — Ad judices Sardinie.	311
Epist. XXX. — Gregorii ad Gebardum Salzburgensem	